

Τὸ Μυστήριον τῆς Φιλοξενίας Ἡ σπουδαιότης τῆς Βαπτισματικῆς Ἐκκλησιολογίας

PAUL MEYENDORFF*

*Ξενίας δεσποτικῆς, καὶ ἀθανάτου τραπέζης, ἐν ὑπερώῳ τόπῳ,
ταῖς ὑψηλαῖς φρεσὶ, πιστοὶ δεῦτε ἀπολαύσωμεν,
ἐπαναβεβηκότα λόγον, ἐκ τοῦ Λόγου μαθόντες, ὃν μεγαλύνομεν.¹*

Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ἀπὸ θεολογικὴ καὶ ποιμαντικὴ σκοπιὰ ὁ 20^{ος} αἰώνας ἦταν ἡ ἐποχὴ τῆς εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας, ἢ τῆς ἐκκλησιολογίας τῆς κοινωνίας. Μὲ βάση τις ἐξελίξεις στὴν βιβλικὴ καὶ πατερικὴ θεολογία, ποὺ ἄρχισαν ἤδη τὸν 19^ο αἰώνα, οἱ θεολόγοι τοῦ 20^{ου} αἰώνα ξαναβρῆκαν τὴν κεντρικὴ θέσιν τῆς Εὐχαριστίας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Βασιζόμενοι σὲ βασικὰ βιβλικὰ χωρία, καθὼς καὶ στὰ κείμενα τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας, τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, τοῦ Νικολάου Καβάσιλα καὶ ἄλλων, σύγχρονοι Ὀρθόδοξοι θεολόγοι –ὅπως ὁ Νικόλαος Ἀφανάσιεφ, ὁ Ἀλέξανδρος Schmemmann, ὁ Ἰωάννης Meyendorff, ὁ Ἰωάννης Ζηζιούλας καὶ οἱ μαθητὲς τους– ἐξέλαβαν τὴν Εὐχαριστία ὡς τὴν ὀρατὴ ἔκφραση καὶ ἐκδήλωση τῆς Ἐκκλησίας².

Ἡ εὐχαριστιακὴ αὐτὴ βέβαια ἐστίαση δὲν ἦταν ἀποκλειστικὴ μεταξὺ τῶν Ὀρθόδοξων. Καὶ κορυφαῖοι δυτικὸι θεολόγοι, ὅπως οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ μελετητὲς Jean Daniélou, Louis Bouyer, Yves Congar, ἀνακάλυψαν ἐπίσης τὴν εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία μέσῳ τῆς μελέτης τῶν Ἑλλήνων Πατέρων. Αὐτοὶ οἱ μελετητὲς ἔθεσαν τις βάσεις γιὰ τις λειτουργικὲς μεταρρυθμίσεις τῆς Β' Βα-

* Ὁ Paul Meyendorff εἶναι Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγ. Βλαδιμήρου.

1. Εἰρμὸς τοῦ ἐνάτου κανόνα τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

2. Θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Εὐχαριστιακὴ ἀναγέννηση προέκυψε ἀπὸ τὸ μηδὲν τὸν 20^ο αἰώνα. Ἦδη τὸν 19^ο αἰώνα, οἱ Κολλυβάδες στὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Κρονστάνδης στὴ Ρωσία, ἔδωσαν μεγάλη ἔμφαση στὴν πιὸ συχνὴ θεία κοινωνία. Ἀκόμη καὶ νωρίτερα τὸν 14^ο καὶ 15^ο αἰώνα, τὸ ἡσυχαστικὸ κίνημα ἔδωσε μεγάλη ἔμφαση στὴν Εὐχαριστία καὶ στὴ μετοχὴ σ' αὐτὴν - βλ. ἰδιαίτερα τὰ ἔργα τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, *Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ στὸν καὶ τὸ Ὑπόμνημα στὴ Θεία Λειτουργία*.

τικανής, με έμφαση επίσης στην κεντρική θέση της Εύχαριστίας. Έτσι, τὸ διάταγμα αὐτῆς τῆς συνόδου σχετικὰ μετὰ τὴ λειτουργία, «Sacrosanctum Concilium», δηλώνει κατηγορηματικὰ ὅτι «ἡ λειτουργικὴ λειτουργία ... πάνω ἀπ' ὅλα στή θεία θυσία τῆς εὐχαριστίας εἶναι τὸ ἐξαιρετικὸ μέσο μετὰ τὸ ὁποῖο οἱ πιστοὶ μποροῦν νὰ ἐκφράσουν στή ζωὴ τους καὶ νὰ φανερώσουν στοὺς ἄλλους τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πραγματικῆς φύσης τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας»³. Μετὰ ἀπὸ τὴν Β' Βατικανή, πολλὲς προτεσταντικὲς ἐπίσης ἐκκλησίαι βίωσαν ἐπίσης εὐχαριστιακὲς ἀναγεννήσεις καὶ οἱ ὄροι τῆς «κοινωνίας», μετὰ τὶς ἔντονες εὐχαριστιακὲς τῆς προεκτάσεις, εἰσήλθαν καὶ στὸ λεξιλόγιον τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου.

Αὐτὴ ἡ εὐχαριστιακὴ ἀναγέννηση δὲν περιορίστηκε ἀποκλειστικὰ σὲ θεολογικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ εἶχε καὶ ἄμεσες ποιμαντικὲς ἐπιπτώσεις. Σὲ ὄλο καὶ μεγαλύτερα τμήματα τοῦ Ὁρθοδόξου πληθυσμοῦ, οἱ λαϊκοὶ μετέχουν πλέον στή θεία κοινωνία πολὺ πιὸ τακτικὰ καὶ συχνά. Στὴν πραγματικότητα, στὶς ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες, πού ἔζησαν ἄμεσα αὐτὴ τὴν ἀναγέννηση, ἡ πλειοψηφία τῶν πιστῶν μεταλαμβάνει κάθε Κυριακῇ. Οὔτε ἡ ἀναγέννηση αὐτὴ δὲν περιορίζεται στὴν πιὸ συχνὴ μετοχὴ στή θεία κοινωνία. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ἡ ἀναγέννηση περιλάμβανε ἐπίσης σημαντικὲς ἀλλαγὲς στὸν τρόπο πὸν τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία, ὅπως ἡ αὐξημένη χρῆσις τῆς δημοτικῆς γλώσσας, ἡ ἐκφώνηση τῶν λεγόμενων «μυστικῶν εὐχῶν» εἰς ἐπήκοον πάντων, ἡ ἀναβίωση τοῦ κηρύγματος, οἱ ἀλλαγὲς στὴν πρακτικὴ τῆς ἐξομολόγησης⁴ κ.λπ.

Λίγοι σήμερον ἀρνοῦνται τὶς θετικὲς πτυχὲς αὐτῆς τῆς εὐχαριστιακῆς ἀναγέννησης, ἡ ὁποία ἔχει πλέον ἐνταχθεῖ στὴν ἐπικρατοῦσα Ὁρθόδοξη θεολογικὴ σκέψη. Ἡ εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία παρέχει μίαν συνεπῆ, ὀλιστικὴν κατανόηση τῆς Ἐκκλησίας, τόσο ὅπως αὐτὴ ἦταν καὶ συνεχίζει νὰ φανερωμένη σὲ τόπο καὶ χρόνον, ὅσο καὶ στὰ ἔσχατα. Ἐδῶ καὶ τώρα, στὴν Εὐχαριστία, μποροῦμε νὰ βιώσουμε μίαν πρόγευση τοῦ οὐράνιου συμποσίου, τῆς εἰκόνας τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ καὶ τώρα, στὴν Εὐχαριστία, μποροῦμε νὰ βιώσουμε

3. *Constitution on the Sacred Liturgy*, παρ. 2.

4. Ἀρχικὰ στὶς σλαβικὲς ἐκκλησίες, ἡ ἐξομολόγηση γιὰ ἀρκετοὺς αἰῶνες ἦταν ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλους κάθε φορὰ πὸν κάποιος ἐπρόκειτο νὰ μεταλάβει. Προφανῶς, αὐτὸ ἀποτελοῦσε σοβαρὸ ἐμπόδιο γιὰ τὴ συχνὴ κοινωνία. Μία ἀπάντηση σ' αὐτὴ ἦταν ἡ εἰσαγωγὴ τῆς γενικῆς ὁμολογίας πὸν προτάθηκε ἀπὸ τὸν π. Schmemmann καὶ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴ Σύνοδο τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴν Ἀμερικῇ (A. SCHMEMMANN, *Confession and Communion: Report to Holy Synod of Bishops of the Orthodox Church in America*, OCA, 1972).

την ἀληθινή ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὸν ἄλλον, γιὰ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκε ἡ ἀνθρωπότητα καὶ ὅλος ὁ κόσμος.

Καὶ ὁ οἰκοδεσπότης αὐτοῦ τοῦ συμποσίου δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀναστημένο Χριστό, ὁ Ὅποιος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι παρὼν μαζί μας «ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου». Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ χωρίου στοῦ 24^ο κεφάλαιο τοῦ κατὰ Λουκᾶν, στοῦ ὁποῖο ὁ προσφάτως ἀναστηθεὶς Χριστὸς ἐμφανίστηκε τὴν Κυριακὴ στοὺς μαθητὲς του καθ' ὁδὸν πρὸς Ἑμμαοὺς. Δὲν τὸν ἀναγνώρισαν ἀρχικά, ἀλλὰ μόνο ὅταν «ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπέδιδου αὐτοῖς» (24:30) τελικὰ τὸν ἀναγνώρισαν. Τὸ μήνυμα βεβαίως εἶναι ὅτι στὴν Εὐχαριστία, τὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία γιορτάζει κάθε Κυριακὴ ἀπὸ τὴν ἀρχή, καθίστανται περιττὲς οἱ ἐμφανίσεις τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἶναι μαζί μας, ὡς ὁ οἰκοδεσπότης τοῦ δείπνου. Ὅλες οἱ διηγήσεις τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου τῶν Συνοπτικῶν ἀπεικονίζουν σαφῶς τὸν Ἰησοῦ ὡς τὸν φιλοξενούντα, καὶ εἶναι ἡ φιλοξενία του αὐτὴ τὴν ὁποία βιώνουμε οἱ ἴδιοι κατὰ τὴν Εὐχαριστία.

Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη πηγαίνει ἀκόμη πιὸ πέρα. Ἄν καὶ δὲν περιγράφει λεπτομερῶς τὸν Μυστικὸ Δείπνο, ἐστιάζει ἀντ' αὐτοῦ στοῦ πλῦσιμο τῶν ποδιῶν τῶν μαθητῶν Του ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ⁵. Σὲ αὐτὴ τὴ διήγηση δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ οἰκοδεσπότης τοῦ δείπνου, ἀλλὰ ὁ ταπεινὸς ὑπηρέτης ὅλων. Καὶ ἔπειτα διδάσκει ἄμεσα τοὺς μαθητὲς Του νὰ Τὸν μιμηθοῦν πλένοντας τὰ πόδια τῶν ἄλλων. Τόσο ἡ αὐτοπροσφορὰ στὸν Μυστικὸ Δείπνο, ὅσο καὶ ἡ κένωση ποὺ ἐκφράζει ἡ νύξη τῶν ποδιῶν εἶναι πτυχὲς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ μοντέλου τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ ἀκόλουθος ὕμνος τῆς Μεγάλης Πέμπτης:

Τῇ μυστικῇ ἐν φόβῳ τραπέζῃ, προσεγγίσαντες πάντες, καθαραῖς ταῖς ψυχαῖς, τὸν ἄρτον ὑποδεξώμεθα, συμπαραμένοντες τῷ Δεσπότη, ἵνα ἴδωμεν τοὺς πόδας πῶς ἀπονίπτει τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσει τῷ λεντίῳ, καὶ ποιήσωμεν ὡσπερ κατίδωμεν, ἀλλήλοις ὑποταγέντες, καὶ ἀλλήλων τοὺς πόδας ἐκπλύνοντες· αὐτὸς γὰρ ὁ Χριστὸς οὕτως ἐκέλευσε, τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ὡς προέφησεν, ἀλλ' οὐκ ἤκουσεν, Ἰούδας ὁ δοῦλος καὶ δόλιος⁶.

Ἡ λειτουργία στὶς διάφορες πτυχὲς τῆς ἐπομένως μᾶς προσφέρει ἓνα πρότυπο γιὰ τὴ χριστιανικὴ ζωή. Μποροῦμε εἴτε νὰ μιμηθοῦμε τὸν Χριστό, ὁ

5. Ἰω. 13:1-20.

6. Οἶκος τοῦ κοντακίου τοῦ Ὁρθοῦ τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

ὁποῖος «*ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβῶν*» (Φιλ. 2:7), ἢ μπορούμε νὰ μιμηθοῦμε τὸν Ἰούδα, ὁ ὁποῖος, ἀκόμη καὶ ἂν προσέφερε φίλημα στὸν Χριστὸ τὸν πρόδωσε. Ὁλόκληρος ὁ ἑορτασμός τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας, κατὰ τὴν ὁποία ἀπὸ κοινοῦ βιώνουμε ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, λειτουργεῖ ὡς μία μεγάλη παραβολή. Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, στεκόμαστε μαζὶ μὲ τὸν ὄχλο μετὰ βαΐων καὶ κλάδων ἀναφωνοῦντες: «*ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*», καὶ λίγες μέρες ἀργότερα, λόγω τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν, συμμετέχουμε στὴν καταδίκη τοῦ Ἰούδα καὶ ὅσων κραύγαζαν «*σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν*». Ἐν ὀλίγοις, ὁ ἐτήσιος ἑορτασμός τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ἀναπαράσταση ἑνὸς γεγονότος ποῦ ἔλαβε χώρα πρὶν ἀπὸ περίπου δύο χιλιάδες χρόνια. Ἀντίθετα, μᾶς τοποθετεῖ ἐκεῖ, στὴ μέση τῆς δράσης, καὶ μᾶς προκαλεῖ νὰ ζοῦμε ἀνάλογα. Ἡ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι γεμάτη μὲ στοιχεῖα ποῦ ὑπογραμμίζουν τὴν ἔκκληση γιὰ φιλοξενία, τόσο ἐντὸς ὅσο καὶ ἐκτὸς τῆς εὐχαριστιακῆς λειτουργίας.

Ἡ νίψη τῶν ποδῶν τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ γιορτάζεται σήμερα σὲ καθεδρικούς ναοὺς καὶ μοναστήρια, μὲ τὸν ἐπίσκοπο, ἢ τὸν ἡγούμενο, νὰ ἐπιτελεῖ τὴ νίψη τῶν ποδῶν. Ἡ παλαιότερη μνεῖα τῆς ἱεροτελεστίας ἐμφανίζεται στὸ Τυπικὸ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τοῦ 10^{ου} αἰῶνα, τὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν πρακτικὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινούπολης, τῆς αὐτοκρατορικῆς πρωτεύουσας:

Τὸ βράδυ, μετὰ ἀπὸ ἑορτασμούς, ἡ ἀκολουθία τῆς νίψης ποδῶν πραγματοποιεῖται στὸν νάρθηκα. Ὁ πατριάρχης πλένει τὰ πόδια τῶν τριῶν ὑποδιακόνων, τριῶν διακόνων, τριῶν ἱερέων, ἑνὸς ἀρχιεπισκόπου καὶ δύο μητροπολιτῶν. Ἀναγιγνώσκονται ἀπὸ τὸ κατὰ Ἰωάννην οἱ στίχοι 13:3-11. Ἀφοῦ ὀλοκληρωθεῖ ἡ νίψη τῶν ποδῶν, ὁ πατριάρχης ἀφαιρεῖ τὴν ποδιά του, ἐνδύεται πάλι τὸ φαιλόνιο καὶ συνεχίζει τὴν ἀνάγνωση τῶν στίχων Ἰω. 13: 12-17⁷.

Ἡ εὐχαριστιακὴ λειτουργία τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ. Στὸ *De officiis* τοῦ 15^{ου} αἰῶνα περιγράφεται ἡ συμμετοχὴ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ τὴν ἱεροτελεστία στὴν αὐτοκρατορικὴ του κατοικία.

7. J. MATEOS, ed., «*Le Typicon de la Grande Église*», Τόμος 2: *Le cycle des fêtes mobiles* (*Orientalia Christiana Analecta* 166) (Rome: PIO, 1963), 72-75. Τὸ μοναστικὸ Τυπικὸ τοῦ Ἀγίου Σάββα περιέχει μία ἐκτενέστερη τελετὴ, μὲ ἰδιαίτερη λιτανεία, ἀλλὰ τὰ ἀναγνώσματα καὶ ἡ τελετουργία εἶναι ἴδια. Τὸ νεώτερο τελετουργικὸ, μὲ πολλὲς παραλλαγές, μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ στὸ J. GOAR, *Euchologion*, Παρίσι 1647, 745-753.

Πλένει, στεγνώνει και φιλάει τὸ δεξιὸ πόδι δώδεκα πτωχῶν, πού στὸν καθένα δίνει νέα ἐνδύματα και τρία χρυσὰ νομίσματα⁸.

Ὁ ἄσπασμὸς τῆς εἰρήνης, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ πιστοὶ καλοῦνται νὰ ἄσπαστοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ἐμφανίζεται σὲ μία ἀπὸ τὶς πρῶτες περιγραφές τῆς Εὐχαριστίας τοῦ Ἰουστίνου τοῦ Μάρτυρα, στὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνα⁹. Ἀκόμη νωρίτερα, ἡ *Διδαχή*, ἂν και δὲν ἀναφέρει ἄμεσα τὸν ἄσπασμὸ τῆς εἰρήνης, ὑπονοεῖ ὅτι οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ βρίσκονται σὲ εἰρήνη μεταξύ τους ὡς προϋπόθεση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους στὴν Εὐχαριστία¹⁰. Εἶναι λυπηρὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄσπασμὸς στὴν εὐχαριστιακὴ λειτουργία περιέπεσε σὲ ἀχρηστία στὴ βυζαντινὴ λειτουργικὴ παράδοση, μὲ ἐξαιρέση τὸς κληρικούς - ἂν και τὶς τελευταῖες δεκαετίες ὑπάρχουν ἐνορίες στὶς ὁποῖες ἔχει ἀποκατασταθεῖ. Ἐπιβιώνει ὅμως και μὲ ἄλλες μορφές, ὅπως στὴν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς συγχώρησης τὴν Κυριακὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἢ στὸν πασχαλινὸ ἄσπασμὸ πού ἀνταλλάσσουν οἱ πιστοὶ κατὰ τὴν ἀγρυπνία τοῦ Πάσχα και κατὰ τὴ διάρκειά τῆς πασχαλινῆς περιόδου.

Ὅμως, ὅπως γνωρίζει ὁ καθένας πού εἶναι ἐξοικειωμένος μὲ τὴν Ὁρθόδοξη λειτουργικὴ πράξη, στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν ἀσκεῖται ἡ «εὐχαριστιακὴ φιλοξενία». Μόνο Ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐπιτρέπεται νὰ κοινωνοῦν και σὲ πολλὲς τοπικὲς ὀρθόδοξες παραδόσεις μόνο ἐκεῖνοι πού ἀκολουθοῦν ἕναν αὐστηρὸ κανόνα προετοιμασίας. Ὡς ἀποτέλεσμα, σὲ πολλὲς Ὁρθόδοξες ἐνορίες, μόνο τὰ μικρὰ παιδιά και μερικοὶ ἐνήλικες μετέχουν τοῦ μυστηρίου στὴν Κυριακάτικη λειτουργία. Ἔτσι, ἡ εὐχαριστιακὴ μας ἐκκλησιολογία συχνὰ δὲν ἀντανάκλαται πραγματικὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ - καθὼς ἡ πλειονότητα τῶν Ὁρθόδοξων χριστιανῶν σπάνια μετέχει στὴ Θεία Κοινωνία. Ὡστόσο, ὅπως ἤδη προαναφέρθηκε, τὰ πράγματα ἀρχίζουν νὰ ἀλλάξουν σὲ ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ Ὁρθόδοξου κόσμου πού ἐπηρεάζονται περισσότερο ἀπὸ θεολόγους και ποιμένες, ὅπως ὁ π. Ἀλέξανδρος Schmemmann.

Ὅσο γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ἄλλων παραδόσεων, οἱ Ὁρθόδοξοι, μὲ λίγες ἐξαιρέσεις, ἀντιστάθηκαν ἔντονα στὴν πίεση, πού προέρχεται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὸν προτεσταντικὸ κόσμος, στὴν ἄσκηση «ἀνοιχτῆς κοινωνίας». Ὁ λόγος γι' αὐτὸ βέβαια εἶναι ὅτι βλέπουμε τὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία ὄχι ἀπλῶς

8. *De officiis* 13 (PG 157: 86-88), παράθεμα ἀπὸ τὸ S. PÉTRIDÈS, «Le lavement des pieds le Jeudi-Saint dans l'Église grecque», *Échos d'Orient* 3 (1899-1900): 321-26, 324.

9. ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, *Α' Ἀπολογία* 65-67.

10. *Διδαχή*, 14.

ὡς πράξη ἀτομικῆς ἀφοσίωσης καὶ εὐσέβειας, ἀλλὰ ὡς ἐκκλησιαστικὴ πράξη. Βλέπουμε τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας μὲ εὐχαριστιακοὺς ὄρους. Ἡ ἐνότητα τῶν ἐκκλησιῶν θὰ ἀποκατασταθεῖ ἀκριβῶς ὅταν οἱ ἐπίσκοποί μας θὰ μπορέσουν νὰ συμφωνήσουν καὶ ὅταν ὅλοι θὰ μπορέσουμε νὰ μετέχουμε τοῦ κοινοῦ ποτηρίου. Ὑπάρχουν βέβαια ὀρισμένοι πού πιστεύουν πὼς αὐτὸ μπορεῖ νὰ συμβεῖ μόνο στὰ ἔσχατα, ἀντίθετα μὲ ἐμᾶς πού συγκεντρωθήκαμε ἐδῶ, καὶ ἐκείνους πού ἀσχολοῦνται συνειδητὰ μὲ τὸν οἰκουμενικὸ διάλογο, πού σίγουρα ἐλπίζουμε νὰ βιώσουμε κάτι τέτοιο νωρίτερα.

Αὐτὸ ἀσφαλῶς δὲν σημαίνει ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἄλλων παραδόσεων δὲν εἶναι εὐπρόσδεκτοι στὶς ἐκκλησίες μας, μὲ ἐξαίρεση τὴν πλήρη εὐχαριστιακὴ κοινωνία. Οἱ ἡμέρες πού ἐγκατέλειπαν τὸν ναὸ ἀκόμη καὶ οἱ κατηγούμενοι μετὰ ἀπὸ τὴ Λειτουργία τοῦ Λόγου, ἔστω καὶ ἂν οἱ τύποι ἀπόλυσης τους παραμένουν στὰ λειτουργικὰ βιβλία, ἔχουν παρέλθει. Καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν κοινωνία, βλέπω συχνὰ τοὺς Ὁρθόδοξους νὰ πλησιάζουν πιστοὺς ἄλλων δογμάτων πού τυχαίνει νὰ παρευρίσκονται καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν τὸ ἀντίδωρο ὡς χειρονομία εὐχαριστιακῆς φιλοξενίας. Γενικώτερα, οἱ Ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ καλωσορίζουν μὲ ὑπερηφάνεια τοὺς ἐπισκέπτες τῶν ἐκκλησιῶν τους καὶ χαίρονται νὰ ἀναδεικνύουν τὶς ὁμορφες ἐκκλησίες καὶ τὶς λειτουργικὲς τους τελετές. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἰδιαίτερα ἀγαποῦν νὰ παραθέτουν τὸ διάσημο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ρωσικὸ χρονικὸ (*Russian Primary Chronicle*), τὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν ἐμπειρία τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ πρίγκιπα Βλαδιμήρου, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν δεκτοὶ τόσο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν πατριάρχη, καὶ στὴ συνέχεια παρακολούθησαν τὴ Θεία Λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία, τὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινούπολης:

... οἱ Ἕλληνες μᾶς ὀδήγησαν στὰ κτίρια ὅπου λατρεύουν τὸν θεὸ τους, καὶ δὲν ξέραμε ἂν ἤμασταν στὸν οὐρανὸ ἢ στὴ γῆ. Γιατὶ στὴ γῆ δὲν ὑπάρχει τέτοια λαμπρότητα ἢ τέτοια ὁμορφιά, τὴν ὁποία δὲν μποροῦμε νὰ περιγράψουμε. Γνωρίζουμε μόνο ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ λατρεία τους εἶναι ἀριότερη ἀπὸ τὶς τελετὲς ἄλλων ἐθνῶν. Γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ ξεχάσουμε αὐτὴ τὴν ὁμορφιά. Κάθε ἄνθρωπος, πού δοκιμάζει κάτι γλυκὸ, δὲν θέλει μετὰ νὰ δεχτεῖ αὐτὸ πού εἶναι πικρὸ καὶ ἐπομένως δὲν μποροῦμε νὰ ζήσουμε περισσότερο ἐδῶ¹¹.

11. F. L. Cross, trans., σὲ Serge A. ZENKOVSKY, ed., *Epics, Chronicles and Tales τῆς Μεσαιωνικῆς Ρωσίας*, E. P. Dutton, New York 1963, 67-68.

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ εἶδος φιλοξενίας, ἐνῶ ἀσφαλῶς εἶναι αὐθεντικὸ καὶ γνήσιο, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ εἶδος φιλοξενίας ποὺ προσφέρει ὁ Χριστός, ὅταν ἐκένωσε ἑαυτὸν καὶ τὸν πρόσφερε ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἀπαιτεῖται σαφῶς περισσότερος θεολογικὸς προβληματισμὸς γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

Ἴσως ἓνα σημεῖο γιὰ νὰ ἀρχίσουμε τὸν προβληματισμὸ μας εἶναι ἡ παραβολὴ τῆς γιορτῆς τοῦ γάμου στὸ 22ο κεφάλαιο τοῦ *Κατὰ Ματθαῖον*. Ἡ γαμήλια τελετὴ ἔχει κατανοηθεῖ στὴ χριστιανικὴ παράδοση ὡς ἀντιπροσωπευτικὴ τόσο τῆς ἐσχατολογικῆς Βασιλείας, ὅσο καὶ τῆς Εὐχαριστίας, ἡ ὁποία ἀντικατοπτρίζει τὴ Βασιλεία ποὺ εἶναι ἤδη παρούσα ἐδῶ καὶ τώρα. Ὅπως συμβαίνει μὲ κάθε παραβολή, καὶ αὐτὴ μᾶς φέρνει σὲ πολὺ δύσκολη θέση. Σίγουρα εἴμαστε μερικοὶ σὰν ἐκείνους ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν πρόσκληση, ἰσχυρίζομενοι ὅτι ἔχουμε ἄλλα πράγματα νὰ κάνουμε ἢ –ὅπως λέμε σήμερα– ὅτι δὲν εἴμαστε ἄξιοι. Ἀλλὰ ὁ Κύριος εἶναι φιλόξενος καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ προσέλθουν ὅλοι. Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἐκεῖνος ὁ φτωχὸς ποὺ προσῆλθε χωρὶς τὸ γαμήλιο ἔνδυμα καὶ αὐτὸ συχνὰ ἐξηγεῖται στὰ πνευματικὰ ἐγχειρίδια ὡς συνέπεια πλημμελοῦς προετοιμασίας. Ὅπως τονίζει τὸ *ἐξαποστειλᾶριο* ποὺ ψάλλεται στὶς πρώτες μέρες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, ἀπὸ Δευτέρα ἕως Πέμπτη:

Τὸν νυμφῶνά σου βλέπω, Σωτῆρ μου κεκοσμημένον, καὶ ἔνδυμα οὐκ ἔχω, ἵνα εἰσέλθω ἐν αὐτῷ, λάμπρυνόν μου τὴν στολήν τῆς ψυχῆς, Φωτοδότα, καὶ σῶσόν με.

Ὡστόσο, αὐτὸ δὲν εἶναι ὁλόκληρη ἡ ἱστορία. Γιατὶ στὴν ἐποχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου προσφέρεται ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότη τῆς γαμήλιας ἑορτῆς. Ἔτσι ὁ φτωχὸς ποὺ ἦρθε στὸ συμπόσιο χωρὶς τὸ σωστὸ ἔνδυμα τὸ ἔκανε εἴτε ἐπειδὴ ἀρνήθηκε νὰ τὸ δεχτεῖ ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότη, εἴτε ἐπειδὴ τὸ ἔχασε ἢ τὸ λέρωσε. Καὶ αὐτὸ τὸ γαμήλιο ἔνδυμα δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ βαπτίσματος, ποὺ δίδεται στὸν νεόφυτο κατὰ τὸ βάπτισμα. Γιὰ νὰ δεχτοῦμε λοιπὸν τὴ Δεσποτικὴ φιλοξενία δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ δεχτοῦμε τὸ ἔνδυμα τοῦ βαπτίσματος ποὺ μᾶς προσφέρει, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία του νὰ μᾶς συμπεριλάβει στὴν ἑορτὴ του. Τὸ δῶρο τοῦ βαπτίσματος εἶναι ἡ ἀπόλυτη ἔκφραση τῆς θείας φιλοξενίας. Πρόκειται γιὰ μία πρόσκληση ποὺ ἀπευθύνεται σὲ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα χωρὶς ἐξαιρέση καί, ἂν ἀποδεχθοῦμε τὸ ἔνδυμα τοῦ βαπτίσματος, μποροῦμε νὰ συνεορτάσουμε μαζὶ του στὸ οὐράνιο δεῖπνο, ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τὸν ἐνσαρκωμένο, σταυρωμένο καὶ ἀναστημένο Κύριο.

Κατὰ συνέπεια, θὰ ὑποστηρίζω ὅτι ἡ πρόσφατη τάση πρὸς μία εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ στὴ σύγχρονη χριστιανικὴ σκέψη, εἶναι μο-

νόπλευρη και πρέπει να έξισοροποιηθεί με μία εκκλησιολογία που θα βασίζεται στο βάπτισμα - μία *βαπτισματική εκκλησιολογία*. Έαν κατά τον 20^ο αιώνα έχει ανακαλυφθεί και πάλι η κεντρική θέση της Ευχαριστίας, είναι πλέον καιρός να ανακαλύψουμε εκ νέου το Βάπτισμα, χωρίς το οποίο η Ευχαριστία και όλα όσα απορρέουν από αυτήν είναι αδύνατα. Κι αυτό, γιατί κατά το Βάπτισμα και το Χρίσμα, κατά τα όποια «ένδυθήκαμε τον Χριστό», γίναμε μέλη του «σώματος του Χριστού» και λάβαμε «τήν δωρεά του Άγιου Πνεύματος», είναι ακριβώς η στιγμή που η πεπτωκυία ανθρώπινη φύση μας αποκαταστάθηκε, που απολαμβάνουμε πλέον την «*υίοθεσία*», που γινόμαστε «τέκνα Θεού», και έτσι μπορούμε «*μετά παρόρησίας*» να αποκαλούμε τον Θεό «*άββᾶ*» (πατερούλη)¹². Κατά την Πεντηκοστή, όταν το Άγιο Πνεῦμα κατέβηκε στους αποστόλους, ο Πέτρος εκφώνησε το πρώτο του κήρυγμα, στο οποίο αποδείκνυε ότι ο Ίησους είναι και Κύριος και Σωτήρας¹³. Ακούγοντας αυτά τα λόγια, οι ακροατές του τον ρωτούν: «*τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί;*» Και ο Πέτρος τους απαντά: «*μετανοήσατε, και βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, και λήψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*»¹⁴. Το υπόλοιπο του βιβλίου των Πράξεων περιγράφει λεπτομερῶς την εξάπλωση της Ἐκκλησίας μέσω του κηρύγματος του Εὐαγγελίου, τῆς βαπτίσεως ἀμέτρητων μετανοούντων, πρώτα ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμό και ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Ἐθνικούς και τὴν ἀπονομή τοῦ Πνεύματος με τὴν ἐπίθεση τῶν χειρῶν¹⁵.

Δὲν ἀποτελεῖ ἔκπληξη τὸ γεγονός ὅτι ὅλα τὰ ἀρχαῖα κείμενα λειτουργικῆς τάξης τῆς ἔκκλησίας, ἡ *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων*, ἡ *Ἀποστολικὴ Παράδοση* τοῦ Ἰππολύτου, ἡ Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων (*Didascalia Apostolorum*), καθὼς και τὰ ἐπακόλουθα κείμενα που ἀντλοῦν ἀπὸ αὐτά, ἀφοροῦν κατὰ κύριο λόγο τὰ στάδια εἰσοδοχῆς στὴν Ἐκκλησία: πρώτη ἢ κατήχηση, ὄλο και σὲ πιὸ ἐκλε-

12. Ὅλες οἱ μεταφράσεις αὐτῆς τῆς λέξης, συμπεριλαμβανομένης τῆς ἑλληνικῆς, χάνουν τὸν οἰκεῖο χαρακτήρα τῆς. Χρειάζεται ἀπίστευτη τόλμη γιὰ νὰ προχωρήσει κανεὶς ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ προφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, στὸ νὰ τὸν ἀποκαλεῖ «Ἄββᾶ» - «μπαμπάκα» - τὴν πιὸ οἰκεία μορφή ἀναφορᾶς στὸν πατέρα. Αὐτὴ ἡ τόλμη (*παρόρησία*) ἐκφράζεται στὴν εἰσαγωγὴ τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς στὴ Θεία λειτουργία.

13. Πρβλ. *Πράξεις* 2:14-36. Αὐτὸ τὸ κήρυγμα ἀναφέρεται συχνὰ ὡς τὸ «Πρωτευαγγέλιο», ἢ πρώτη διακήρυξη χαρμόσунου μηνύματος (τῆς Ἀναστάσεως).

14. *Πράξεις* 2:37-8.

15. Ἡ σημασία τῆς ἐπίθεσης τῶν χειρῶν εἶναι χαρακτηριστικὴ στὸ δίτομο ἔργο τοῦ Λουκᾶ. Ἀργότερα, ἰδιαίτερα στὴ συριακὴ πρακτικὴ, αὐτὸ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἐπάλειψη με χρίσμα.

πτυσμένη μορφή, και όλα ολοκληρώνονται με την πομπή προς τον ναό, όπου η συνηγμένη κοινότητα των βαπτισμένων χριστιανών περιμένει τους νεοφύτους, τους χαιρετᾷ με τὸν ἀσπασμὸ τῆς εἰρήνης και στὴ συνέχεια μετέχουν στὴν (πασχαλινὴ) Εὐχαριστία. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, συνήθως στὴ νύχτα τοῦ Πάσχα, ὑποδέχονται τοὺς νεοφύτους, πὸν μόλις λίγο πρὶν μετεῖχαν, διὰ τοῦ βαπτίσματος, στὸν θάνατο και τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Εὐχαριστία ἐδῶ δὲν στέκεται μόνη τῆς, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν κορυφωση μιᾶς μακρῆς διαδικασίας, κατὰ τὴν ὁποία οἱ ὑποψήφιοι γιὰ τὸ Βάπτισμα ἀποβάλλουν τὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο», «ἐνδύονται τὸν Χριστό», λαμβάνουν τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και ἔτσι ἐνσωματώνονται πλήρως στὴν Ἐκκλησία, στὸ «Σῶμα τοῦ Χριστοῦ». Καὶ στὴ συνέχεια, σύμφωνα με τὴ διήγηση τῶν *Πράξεων* τῶν Ἀποστόλων, «ἦσαν... προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων και τῇ κοινωνίᾳ και τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου και ταῖς προσευχαῖς»¹⁶. Ἀκριβῶς μέσω τῆς συνεχιζόμενης συμμετοχῆς τους στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ιδιαίτερα στὴν Εὐχαριστία, τροφοδοτεῖται και συντηρεῖται ἡ βαπτισματικὴ τους ἐμπειρία, πὸν βιώθηκε ἅπαξ με τὸ ὕδωρ τοῦ Βαπτίσματος. Μέχρι τὸν 4ο αἰῶνα, οἱ Ἀνατολικὲς εὐχαριστιακὲς εὐχὲς περιεῖχαν μία φράση ἐπίκλησης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «ἐφ’ ἡμᾶς και ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα», ὑπενθυμίζοντας ἔτσι τὸ Βάπτισμα, κατὰ τὸ ὁποῖο τοὺς δόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

Πολὺ συνοπτικά: ἡ εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία ἔχει νόημα μόνο μέσα ἀπὸ τὸ πρῶσιμα μιᾶς βαπτισματικῆς ἐκκλησιολογίας.

Τὰ ἄλλα τελετουργικά και τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐπίσης στενὰ συνδεδεμένα με τὸ Βάπτισμα. Ἡ ἐξομολόγησι, γιὰ παράδειγμα, θεωρεῖται «δεύτερο Βάπτισμα», μία ἐπιστροφή δηλαδὴ τῆς βαπτισματικῆς χάριτος πὸν δίνεται σὲ ὅσους ἀποκόπηκαν και ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας (και ἐπομένως και ἀπὸ τὴν Εὐχαριστία). Τὸ εὐχέλαιο γιὰ τὴ χρῆσι τῶν ἀσθενῶν, τὸ ὁποῖο συνδέεται στενὰ με τὸ μυστήριο τῆς μετανοίας, περιέχει πλούσιες βαπτισματικὲς ἀπεικονίσεις (στὸ βυζαντινὸ βαπτισματικὸ τυπικὸ, ἡ εὐχὴ τῆς εὐλογίας τοῦ «ἐλαίου ἀγαλλιᾶσεως» εἶναι στὴν πραγματικότητα μία εὐχὴ γιὰ τὴν εὐλογία τοῦ ἐλαίου τῆς ἰάσεως). Ἡ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων περιλαμβάνει τὸ πλύσιμο και τὴ χρῆσι τῆς Ἁγίας Τραπέζης και τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ. Τὰ τελετουργικά τῶν κηδεῶν εἶναι στὴν οὐσία ἡ ολοκλήρωσι τοῦ Βαπτίσματος μας, με στοιχεῖα ἐπίσης δανεισμένα ἀπὸ τὴν ἱεροτελεστία τοῦ Βαπτίσματος, ὅπως, σὲ

16. *Πράξεις* 2:42.

διαφορετικές στιγμές, ή χρήση ή ο «τελευταίος άσπασμός»¹⁷. Όλα αυτά δέν πρέπει νά μάς έκπλήσσουν, καθώς άποδεικνύουν τήν άπολύτως κεντρική θέση του Βαπτίσματος στη ζωή τής Έκκλησίας.

Τό βασικό σημείο λοιπόν είναι ότι ή Έκκλησία, ως Σώμα του Χριστού, άποτελείται άπό εκείνους πού άκούν τό Εύαγγέλιο, μετανοοῦν, βαπτίζονται έν Χριστώ και λαμβάνουν τό Άγιο Πνεῦμα. Μόνον οί βαπτισμένοι μποροῦν νά συγκεντρώνονται κάθε έβδομάδα και νά συμμετέχουν στην Εύχαριστία. Με αυτόν τόν τρόπο έπιβεβαιώνουν τή συνεχιζόμενη πραγματικότητα του Βαπτίσματος τους, τό όποιο τους μπόλιασε στο σώμα του Χριστού. Η Έκκλησία πάντοτε είχε έπίγνωση αυτού του γεγονότος άπό τήν άρχή και έτσι τό κατανοούσε, αλλά τό θεωρεί πλέον ως δεδομένο. Ός εκ τούτου, θά ύποστήριζα ότι, μετά άπό έναν σχεδόν αιώνα εύχαριστιακής αναγέννησης, είναι καιρός και για μία παράλληλη βαπτισματική αναγέννηση.

Συμπτώματα αυτής τής βαπτισματικής μας έκπτώσης είναι πολλά τριγύρω μας. Οί θεολόγοι έδωσαν μέχρι σήμερα λίγη προσοχή στο Βάπτισμα και ως εκ τούτου δέν έμπλουτίζουν με αυτό τόν θεολογικό τους στοχασμό. Σε λειτουργικό επίπεδο, μία τελετή πού άποτελοῦσε τήν οὐσία τής πασχαλινής λειτουργίας τελείται συνήθως ως ιδιωτική τελετή, με τή συμμετοχή μόνο στενών συγγενών και φίλων και χωρίς σύνδεση με τό Πάσχα σε πρακτικό ή γνωστικό επίπεδο. Η σύγχρονη ίεροτελεστία έχει μειωθεί σε περίπου 45 λεπτά, ένω άλλοτε διαρκούσε τρία χρόνια ή και περισσότερο. Σε όρισμένα μέρη του Όρθόδοξου κόσμου, τό Βάπτισμα δέν έπιτελείται ούτε καν σε έκκλησιαστικό κτήριο, αλλά σε ιδιωτικές κατοικίες ή διαμερίσματα. Η σύνδεση του Βαπτίσματος με τήν Εύχαριστία παραμένει σε μυστικιστική μόνο μορφή, με τους νεονύμφους είτε νά λαμβάνουν κοινωνία άπό τά προηγιασμένα δώρα, είτε στη λειτουργία τήν έπόμενη Κυριακή. Ένα άποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι ότι τό Βάπτισμα έχει ιδιωτικοποιηθεί και δέν άποτελεί πλέον έμπειρία ως έκκλησιαστικό γεγονός. Για πολλούς άπό τους πιστούς, έρχεται συνήθως σε δεύτερη μοίρα, σε σύγκριση με τή δεξίωση πού άκολουθεί, με όλους νά σχολιάζουν τό χαριτωμένο μωρό και τό όμορφο λευκό φόρεμα, αλλά με λίγη, άν όχι καμιά, κατανόηση τής ριζοσπαστικής έκκλησιαστικής σημασίας του γεγονότος πού μόλις έλαβε χώρα.

17. Στους αρχαίους χρόνους, οί νεοφώτιστοι γίνονταν δεκτοί με τό φίλημα τής ειρήνης, όταν εισέρχονταν στην έκκλησία για τήν πασχαλινή εύχαριστιακή λειτουργία, άμέσως μετά άπό τό βάπτισμά τους. Και καθώς αναχωροῦν άπό αυτόν τόν κόσμο, τό ίδιο φίλημα (τό *Δεῦτε τελευταίον άσπασμόν*) προσφέρεται κατά τόν άποχαιρετισμό των πιστών.

Ἐπομένως, ἡ πρόκλησή μας γιὰ τὸν 21^ο αἰῶνα εἶναι νὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν κεντρικὴ θέση τοῦ Βαπτίσματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ 20^{ος} αἰῶνας ἐπέστρεψε στὴν ὀρθὴ Εὐχαριστιακὴ κατανόηση καὶ πρακτικὴ. Ὅπως καὶ μὲ τὴν Εὐχαριστιακὴ ἀναγέννηση, αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ μὲ τὴν Βαπτισματικὴ ἀναγέννηση σὲ πολλὰ ἐπίπεδα, τόσο θεολογικὰ ὅσο καὶ ποιμαντικά. Ἡ Ἐκκλησία σήμερα ἀντιμετωπίζει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς ἴδιες προκλήσεις πού ἀντιμετώπιζε κατὰ τὸν 4^ο αἰῶνα. Τώρα ἀντιμετωπίζουμε ἕναν κόσμον κατακερματισμένο, ὅπου ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι πλέον τὸ κυρίαρχο ἀφήγημα. Οἱ Ὁρθόδοξοι δὲν μποροῦν πλέον νὰ βασιζοῦνται σὲ μία χριστιανικὴ αυτοκρατορία γιὰ νὰ τοὺς ὑποστηρίξει, καὶ ἀκόμη καὶ οἱ παραδοσιακὰ Ὁρθόδοξες χῶρες γίνονται ὀλοένα καὶ πιὸ ἐκκοσμηκευμένες. Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη, παρὰ τὰ χριστιανικά της θεμέλια, ἀπορρίπτει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς χριστιανικὲς τῆς ρίζες, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀπόρριψη κάθε ἀναφορᾶς στὸν χριστιανισμὸ στὸ προτεινόμενο Εὐρωπαϊκὸ Σύνταγμα. Ὁ μεταμοντέρνος μας κόσμος ἀπορρίπτει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς χριστιανικὲς ἀξίες, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀντιμετωπίζει τὴν ἀπειλὴ ἑνὸς ἐπαναστατικοῦ –καὶ συχνὰ φονταμενταλιστικοῦ– Ἰσλάμ. Κατὰ καιροὺς, ἰδιαίτερα στὴ Βόρεια Ἀμερικὴ, ἡ ἀπάντηση εἶναι ἕνας τύπος χριστιανικοῦ φονταμενταλισμοῦ πού ἔχει χάσει τὶς ἀρχές του καὶ χρησιμοποιεῖ φαινομενικὰ χριστιανικὲς ἀξίες γιὰ τὴ στήριξη τῆς οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἡγεμονίας του. Ἔτσι, ὁ αὐθεντικὸς χριστιανισμὸς ἀντιμετωπίζει τώρα τὴν τεράστια ὑποχρέωση νὰ κηρύττει τὸ εὐαγγέλιο σὲ ἕναν ὅλο καὶ πιὸ ἐχθρικό κόσμον – ἕναν κόσμον πού δὲν εἶναι πολὺ διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ 3^{ου}-4^{ου} αἰῶνα.

Ἐκεῖνος ἦταν ἕνας κόσμος, στὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ μεταστραφοῦν τόσο τὰ πρόσωπα ὅσο καὶ ἡ κοινωνία. Τὸ εὐαγγέλιο ἔπρεπε νὰ κηρυχθεῖ, τὰ πρόσωπα ἔπρεπε νὰ τὸ ἀκούσουν, νὰ μετανοήσουν γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους καὶ νὰ μετακινηθοῦν ἀπὸ ἕναν κόσμον σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου σὲ ἕναν κόσμον ὅπου κυριαρχοῦσε τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἀπαιτεῖται ἀκριβῶς ὁλόκληρη ἡ διαδικασία τοῦ Βαπτίσματος, συμπεριλαμβανομένης τῆς κατηχήσεως –ἠθικῆς καὶ δεοντολογικῆς, καθὼς καὶ θεολογικῆς– πού προετοίμαζε τὸν δρόμον γιὰ τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρῆσμα, καθὼς καὶ ἡ πλήρης συμμετοχὴ στὴν Εὐχαριστιακὴ ζωὴ κοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας. Σήμερα ἀντιμετωπίζουμε λίγο ὡς πολὺ τὴν ἴδια πρόκληση. Καὶ γιὰ νὰ ἀνταποκριθοῦμε σωστὰ πρέπει νὰ ἀναζωογονήσουμε τὴ βαπτισματικὴ θεολογία καὶ πρακτικὴ μας, νὰ τὴν ἀποκαταστήσουμε στὴν ἐξέχουσα θέση πού κάποτε ἀπολάμβανε.

Θὰ πρότεινα ἐπίσης ἕναν περαιτέρω προβληματισμὸ σχετικὰ μὲ τὴν βαπτισματικὴ ἐκκλησιολογία, πού μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὴν Ὁρθόδοξην Ἐκκλησίαν

στις σχέσεις της με τούς άλλους χριστιανούς και ειδικά τούς Ρωμαιοκαθολικούς. Σχεδόν μόνη μεταξύ των χριστιανικών εκκλησιών ή Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπορρίπτει τὴ δυνατότητα «δια-κοινωνίας» (inter-communion), ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ εὐχαριστιακὴ κοινωνία εἶναι δυνατὴ μόνον ἀφοῦ ἔχει ἐπιτευχθεῖ πλήρης συμφωνία καὶ ἔχει ἀποκατασταθεῖ ἡ δομικὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ εἶναι μία θέση πού συνεχίζω νὰ ὑποστηρίζω, καὶ τὴν ὁποία εἰσηγήθηκα ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν¹⁸. Ἀλλὰ μία ἐκκλησιολογία βασισμένη ἀποκλειστικά στὴν εὐχαριστιακὴ τῆς διάσταση δὲν ἀρκεῖ, καθὼς δὲν ἀφήνει μεσαῖο ἔδαφος μεταξύ τῆς πλήρους κοινωνίας καὶ τῆς παντελοῦς ἔλλειψης κοινωνίας. Αὐτὸ ἔχει ὀδηγήσει σὲ σύγκρουση καὶ μεγάλες διχογνωμίες μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὑπόσταση τῶν ἄλλων χριστιανῶν. Καὶ ἔχει ἐπίσης ὀδηγήσει σὲ σύγκρουση καὶ διαφορετικὲς πρακτικὲς σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἄνθρωποι ἢ ὁμάδες ἀπὸ ἄλλα χριστιανικὰ δόγματα γίνονται δεκτοὶ στὴν Ὁρθοδοξία, εἴτε δηλαδὴ μὲ τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα ἢ ἀπλῶς μὲ ὁμολογία πίστεως καὶ κοινωνία.

Ἡ Ὁρθόδοξη πρακτικὴ σχετικὰ μὲ τὴν ἀποδοχὴ χριστιανῶν πού μεταστρέφονται στὴν Ὁρθοδοξία εἶναι γενικὰ σταθερὴ ἀπὸ τὸν 4ο αἰῶνα. Οἱ κανονικὲς κατευθυντήριες ὁδηγίες καθιστοῦν σαφὲς ὅτι τὰ πρόσωπα πού ὑποβλήθηκαν σὲ τριαδικὸ βάπτισμα γενικὰ δὲν ἀναβαπτίζονται, ἀλλὰ γίνονται δεκτὰ εἴτε μὲ χρίσμα εἴτε μὲ ὁμολογία/κοινωνία. Αὐτὸς ὁ νόμος-κανονικὸ προηγούμενο φυσικὰ ἀφοροῦσε μόνον τὴν κατάσταση ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, πρὶν ἀπὸ τὸ σχίσμα Ἀνατολῆς-Δύσης καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση. Ἔτσι, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῆς τῆς συγκεχυμένης κατάστασης τῆς δικῆς του ἐποχῆς ὁ Μητροπολίτης τοῦ Κιέβου Πέτρος Μογίλας, μὲ βάση τὰ ἀρχαῖα κανονικὰ μοντέλα, συνέταξε κατευθυντήριες γραμμὲς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση περιπτώσεων τῶν μὴ Χαλκηδονίων, τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, τῶν Ἑλληνορρυθμῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Προτεσταντῶν¹⁹. Οἱ ἐπιβεβαιωμένα Καθολικοὶ καὶ Ἑλληνορρυθμοὶ Καθολικοὶ, γιὰ παράδειγμα, ἔπρεπε νὰ γίνουν δεκτοὶ μὲ ὁμολογία πίστεως καὶ κοινωνία. Οἱ

18. Ἦμουν μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Λατρείας γιὰ τὴ συνέλευση τοῦ WCC τὸ 1998, ἡ ὁποία ἀποφάσισε ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμφανιστεῖ καμία εὐχαριστιακὴ ὑπηρεσία στὸ ἐπίσημο πρόγραμμα τῆς συνέλευσης. Στὴ συνέχεια, συμμετεῖχα στὴν ἐκπόνηση τῶν «Ὁδηγιῶν γιὰ τὴν κοινὴ λατρεία» πού ἐκπονήθηκαν γιὰ τὴν Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ ΠΣΕ, ὅπου ἡ ἀρχὴ αὐτὴ καὶ οἱ λόγοι γιὰ τὴν ὁποία διατυπώθηκε σαφῶς διευκρινίστηκαν.

19. Βλ. τὸ ἄρθρο μου, "The Liturgical Reforms of Peter Moghila, A New Look", *St Vladimir's Theological Quarterly* 29 (1985), 101-114.

Προτεστάντες με όμολογία πίστεως, χρίσμα και κοινωνία. Η πρακτική του αυτή υιοθετήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τις σλαβικές εκκλησίες.

Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε αυτήν την προσέγγιση; Είναι, όπως μερικοί υποστηρίζουν, μία άσκηση οικονομίας, όπου το Βάπτισμα που εκτελείται εκτός των κανονικών όρων της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας δεν έχει αξία, αλλά δίνεται αξία από την έξουσία του ἐπισκόπου; Ἡ εἶναι μᾶλλον μία άσκηση διάκρισης, με την οποία ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει αὐτὸ πὸν εἶναι ἀληθινὸ καὶ αὐθεντικὸ –ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος– ἔξω ἀπὸ τὰ κανονικὰ της ὄρια; Παρόλο πὸν δὲν ὑπάρχει σαφὴς συναίνεση ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ στὴν Ὁρθοδοξία σήμερα, θὰ ὑποστήριζα τὴν αὐθεντικότητα τῆς δεύτερης θέσης. Ἄν αὐτὴ ἢ τελευταία ἀποψη εἶναι σωστὴ, βασίζεται ἀκριβῶς σὲ μία βαπτισματικὴ ἐκκλησιολογία, ἢ ὅποια θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησία ὡς βασισμένη στὸ Βάπτισμα τῶν μελῶν της – μία ἐκκλησιολογία βασισμένη σὲ μία σωστὴ κατήχηση γιὰ τὴν πίστη, μία σωστὴ πίστη (λειτουργικά, τὰ «πιστεύω») εἶναι βαπτισματικὲς δηλώσεις πίστεως, ἐξ οὗ καὶ ἡ φόρμουλα «πιστεύω»), ἓνα σωστὸ Βάπτισμα στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀκολουθούμενο ἀπὸ συνεχιζόμενη μυστηριακὴ, εὐχαριστιακὴ ζωὴ. Στὸν βαθμὸ πὸν αὐτὰ μποροῦν νὰ εἶναι διακριτὰ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρατὰ ὄρια τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, εἶναι σημάδια τῆς ἐκκλησιακῆς πραγματικότητας²⁰. Καὶ με αὐτὸν τὸν τρόπο, ἄλλες χριστιανικὲς ἐκκλησίες μποροῦν νὰ νοηθοῦν ὡς ἐκφράσεις ἐκκλησιακῆς πραγματικότητας, ἀκόμη κι ἂν ἢ πλήρης εὐχαριστιακὴ κοινωνία δὲν εἶναι ἀκόμη δυνατὴ.

Μία τέτοια προσέγγιση ξεπερνᾷ σαφῶς τὴν ἀπλὴ ὑποδοχὴ ὅσων μεταστρέφονται, διότι πηγαίνει στὴν ἴδια τὴν καρδιὰ τοῦ προβλήματος, δηλαδή στὸ πὸς βλέπουν –καὶ σέβονται– οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Καθολικοὶ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Καὶ στὴν οὐσία, καθιστᾷ ἐφικτὴ τὴν ἐποικοδομητικὴ προσέγγιση πὸν υιοθετήθηκε στὴ Διακήρυξη τοῦ Μπαλαμάντ τὸ 1993, ἢ ὅποια ἐνέκρινε τὴ διατύπωση τῶν «ἀδελφῶν ἐκκλησιῶν». Οἱ πλήρεις ἐπιπτώσεις αὐτῆς τῆς διατύπωσης δὲν ἔχουν ἀκόμη υιοθετηθεῖ καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς.

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογικὴ Διάσκεψη τῆς Βόρειας Ἀμερικῆς, σὲ συνεχῆ ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ 1965, δημιούργησε μία σειρά σημαντικῶν συμφωνημένων δηλώσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων περὶ τοῦ Βαπτίσματος, τῆς Εὐχαριστίας, τοῦ Filioque

20. Αὐτὸ ἔρχεται στὸ πὸ ἀπομακρυσμένο σημεῖο της με τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς, τῶν ὁποίων ἀκόμη καὶ οἱ γενικῶς ἀναγνωρισμένες ἐκλογὲς εἶναι ἔγκυρες, ἔτσι ὥστε οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ἱερεῖς πὸν εἰσῆλθαν στὴν Ὁρθοδοξία τυπικὰ λαμβάνονται στὴν τάξη τους καὶ μόνο κατοχυρωμένοι, ἀλλὰ ὄχι ἐπαναδιορθωμένοι.

κ.λπ.²¹ Ἴσως ὅμως πῶς σημαντικὴ εἶναι ἡ κοινὴ δήλωση τοῦ 2010 μὲ τίτλο: *Steps Toward a Reunited Church: A Sketch of an Orthodox-Catholic Vision for the Future* (Βήματα πρὸς μία ἐκ νέου ἐνωμένη Ἐκκλησία: Ἐνα σκίτσο ἐνὸς κοινοῦ ὁράματος Ὁρθόδοξων καὶ Καθολικῶν γιὰ τὸ μέλλον)²². Αὐτὴ ἡ Δήλωση ἐξετάζει ἐν συντομίᾳ τὰ ζητήματα ποὺ ἔχουν ἐπιλυθεῖ, καθὼς καὶ αὐτὰ ποὺ παραμένουν ἄλυτα, καὶ στὴ συνέχεια κάνει μία σειρά προτάσεων γιὰ ἐνδιάμεσα βήματα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν πρὶν ἀπὸ τὴν πλήρη ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας. Οἱ καταληκτικὲς παράγραφοι θέτουν προκλήσεις καὶ πρὸς τὶς δύο ἐκκλησίες:

Πέρα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τεχνικὰ ζητήματα, πόση ἐπίσημη συμφωνία γιὰ τὸ δόγμα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ δομὴ εἶναι ἀπαραίτητη πρὶν ἢ Ὁρθόδοξη καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπιτρέπουν σὶς τοπικὲς κοινότητες νὰ ξεκινήσουν κάποιον βαθμὸ τουλάχιστον μυστηριακῆς κοινωνίας μεταξύ τους; Ἐὰν ἡ ποικιλομορφία τῶν θεολογικῶν ζητημάτων σὶς ἐκκλησίες μας δὲν θεωρεῖται συνήθως ὡς ἐμπόδιο στὴν εὐχαριστιακὴ φιλοξενία, θὰ πρέπει νὰ ἐπιτρέψουμε σὶς διαφορὲς μεταξύ Ὁρθόδοξων καὶ Καθολικῶν χριστιανῶν νὰ ὑπερβοῦν τὴν οὐσιαστικὴ συμφωνία ποὺ οἱ ἐκκλησίες μας ἀπολαμβάνουν ἤδη στὰ περισσότερα θεμελιώδη ζητήματα τῆς πίστεως μας καὶ νὰ δεχτοῦμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον στὴν Εὐχαριστιακὴ Τράπεζα, τουλάχιστον σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις; Θὰ ἦταν ἀποδεκτὸ καὶ γιὰ τὶς δύο Ἐκκλησίες μας νὰ ἐπιτρέψουμε στοὺς ἱερεῖς μίας Ἐκκλησίας τουλάχιστον νὰ φροντίζουν τὴν ἐξόδιο ἀκολουθία ἀτόμων, ὅταν δὲν ὑπάρχει διαθέσιμος ἱερέας; Ἡ ἀσυνήθιστη πρακτικὴ τῆς κοινῆς κοινωνίας συνεχίστηκε, σὲ διάφορα κρίσιμα σημεία τῆς πρόσφατης ἱστορίας, σὲ ὀρισμένα μέρη τοῦ κόσμου καὶ ἐνίοτε ἐφαρμόζεται καὶ σήμερον. Μπορεῖ αὐτὸ νὰ ἀποτελέσει προηγούμενον γιὰ εὐρύτερα Εὐχαριστιακὴ κοινωνία; Μπορεῖ μία τέτοια περιστασιακὴ ἔκφραση κοινωνίας νὰ ἀποτελέσει συγκεκριμένον βῆμα πρὸς μία βαθύτερη καὶ μονιμότερη ἐνότητα; ...

21. Τὰ κείμενα ὄλων τῶν δηλώσεων εἶναι ἄμεσα διαθέσιμα στὴ διεύθυνση: http://www.usccb.org/beliefs-and-teachings/ecumenical-and-interreligious/ecumenical/ecumenical-documents-and-news-releases.cfm#CP_JUMP_112270.

22. Τὸ πλήρες κείμενον εἶναι διαθέσιμο στὴν ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση: <http://www.usccb.org/beliefs-and-teachings/ecumenical-and-interreligious/ecumenical/orthodox/steps-towards-reunited-church>.

...Θέματα συνείδησής μας αποτρέπουν τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐνότητάς μας μὲ πλήρεις μυστηριακούς ὄρους, μέχρις ὅτου ὀλοκληρωθεῖ ἡ συμφωνία στὴν πίστη, τὴν δομὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν κοινὴ μαρτυρία. Ἀλλὰ ἡ συνείδηση μᾶς καλεῖ ἐπίσης νὰ προχωρήσουμε πέρα ἀπὸ τὴν ἐφησυχασμὸ στὴν διαίρεσή μας, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ σὲ μία λαχάρα γιὰ τὴν πληρότητα τῆς ζωτικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ «ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν». Ἡ πρόκληση καὶ ἡ πρόσκληση πρὸς Ὁρθοδόξους καὶ Καθολικούς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι κατανοοῦν τὸν ἑαυτὸ τους ὡς μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀκριβῶς μὲ τὸ νὰ μοιράζονται τὰ εὐχαριστιακὰ δῶρα καὶ νὰ συμμετέχουν στὴ μεταμορφωτικὴ ζωὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι νὰ βλέπουν τώρα τὸν Χριστὸ νὰ ὑπάρχει αὐθεντικὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, καὶ νὰ βροῦμε σὲ ἐκεῖνες τὶς ἐκκλησιαστικὰς δομὰς ποὺ ἔχουν διαμορφωθεῖ στὸ διάβα τῶν αἰώνων στὶς κοινότητές μας τὴν δύναμη νὰ μᾶς μετακινήσει πέρα ἀπὸ τὴν διάσπαση, τὴ δυσπιστία καὶ τὸν ἀνταγωνισμό, καὶ νὰ μᾶς ὀδηγήσει πρὸς αὐτὴν τὴν ἐνότητα τοῦ Σώματος Του, καὶ αὐτὴν τὴν ὑπακοὴν στὸ Πνεῦμα Του, ποὺ θὰ μᾶς ἀποκαλύψει ὡς μαθητὲς Του στὸν κόσμον».

Εἴμαστε ὅμως –ὅπως ἀσφαλῶς καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μας ἡγέτες– διατεθειμένοι νὰ ἀντιμετωπίσουμε αὐτὲς τὶς προκλήσεις; Τὸ γεγονός καὶ μόνον ὅτι εἴμαστε σὲ θέση νὰ μετέχουμε σὲ αὐτὸν τὸν οἰκουμενικὸ διάλογο σὲ αὐτὸ τὸ μέρος (στὴ Μονὴ τοῦ Μπόζε), ἴσως δείχνει ὅτι εἴμαστε**.

SUMMARY

The Mystery of Hospitality. The Importance of the Baptismal Church

By Paul Meyendorff, Emeritus Professor

The Eucharist is the sacrament of hospitality in which the Lord, as the host of the meal, welcomes church members. Similarly, the washing of feet, practiced in many churches on Holy Thursday, reflects divine hospitality and provides a model Christians are expected to follow. Unlike many, mostly Protestant,

** Τὴν μετάφραση ἐκπόνησε ὁ Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Α.Π.Θ. Πέτρος Βασιλειάδης.

churches, the Orthodox do not extend eucharistic hospitality to other Christians, because they see eucharistic communion not merely as an act of private devotion, but as an ecclesial act – hence their emphasis on a eucharistic ecclesiology. But this creates a difficulty – how do the Orthodox perceive Christians who are outside the communion of the Orthodox Church? Here a baptismal ecclesiology provides a useful solution, as it allows the Orthodox to recognize persons baptized outside the Orthodox Church as Christian, even if full eucharistic communion is not (yet) possible. The essay concludes with an appeal for all churches to pay greater attention to baptism and its ecclesiological ramifications.